

"לְבַנְיָנָה שֶׁל תּוֹרָה" – חֶלֶק ר"ג

שיחה שנמסרה בביהמ"ד מפי מו"ר רה"י

"כִּי אֲתָה ה' בְּאֵשׁ הַצִּתָּהּ"

התייחסות לגל השרפות במדינה

יתברך לבדו עשה ועושה ויעשה, ולא שום כוח אחר, חלילה.

אכן מסתבר שבני עוולה הם העומדים מאחורי הצתות אלו, כולן או חלקן, מתוך כוונה לשרוף את יושבי הבתים הללו ולכלות את ממון ישראל. ביסוד מעשה זה עומד רצון לגרום לנו לחוש נרדפים כיהודי כל הדורות, הם חשבו שבשל כך נטוש את מולדתנו ונכסינו. אולם, מי מצית האש האמיתית?

ידוע לנו שבית-המקדש, שמקומו נשקף מחלוננו, עלה באש פעמיים. כפי שנמסר לנו שבתשעה באב לעת ערב הוצת ההיכל¹. על כך אומרת הגמרא בבבא קמא²: "אמר הקב"ה: עלי לשלם את הבערה שהבערתי. אני הצייתי אש בציון שנאמר³: יִצְיַצֵּת אֵשׁ בְּצִיּוֹן וְתֹאכַל יְסוּדֹתֶיהָ וְאֲנִי עֲתִיד לִבְנוֹתָהּ בְּאֵשׁ". ירמיהו הנביא מקונן כי הקב"ה הציית את האש בציון. על כך יש מקום לשאול: האומנם כך הדבר? והלא אויבינו הם אלו שהצייתו את האש? המהר"ל בספר "נצח ישראל"⁴ מעמיק לבאר את מאמר חז"ל זה. עם שדבריו מצריכים לימוד מעמיק, אביאם בקצרה: חז"ל מסרו לנו⁵ כי ביהמ"ק של מטה מכוון כנגד

"יִצְיַצֵּת אֵשׁ בְּצִיּוֹן" בימים אלו גל שרפות ענק פקד את המדינה. על ידי מספר עצום של דלקות (כ-1773) נותרו עשרות אלפי יהודים בלא קורת-גג לראשם לאחר שביתם נשרף. האש כילתה את כל הפריטים שהם אגרו ואספו מיום נישואיהם, ואף לפניו, במשך עשרות שנים. משפחות נאלצו לנטוש את בתיהם שהיו למאכולת-אש על כל רכושם. בנוסף, באותה החומרה, בית-מדרשה של ישיבת-הסדר בחיפה עלה בלהבות עם ספרי הקודש שבו. הלוא דבר הוא? אכן, ניטש במדינה ויכוח האם אלו הצתות זדוניות או שהן נגרמו רק בשל הצירוף של הרוחות, מזג האוויר וטעויות אנוש. באופן טבעי גם אנו נשאבים לדיון זה.

האם זוהי הדרך הנכונה להתייחס לדברים? האם זוהי צורת ההתבוננות האמיתית? מאורע זה הינו רק כעין משל ודוגמא לדילמות שכמותן יש במהלך חיינו לאין-ספור. בישיבה עליו ללמוד גם את אופן ההסתכלות על החיים - הן במישור הפרטי והן במישור הלאומי.

"וַיִּדְעוּ כִּי יָדָהּ זֹאת, אֲתָה ה' עֲשִׂיתָהּ" העיקר הראשון מ"ג עיקרי האמונה הוא: "אֲנִי מֵאֲמִין בְּאֲמוּנָה שְׁלֵמָה, שֶׁהַבּוֹרָא יִתְפָּרֵד שְׁמוֹ הוּא בּוֹרָא וּמְנַהֵג לְכָל הַפְּרוֹאִים, וְהוּא לְבָדוּ עֲשָׂה וְעוֹשֶׂה וַיַּעֲשֶׂה לְכָל הַמַּעֲשִׂים". אנו מאמינים כי את כל המתרחש בעולם הוא

**לפנינו
שדר א-להי
המכוון כלפינו
הקב"ה קורא
לנו, גם אלינו
הרחוקים
ממוקד
התבערה,
להתעורר**

¹ על תענית דף כט, עמוד א

² דף ס, עמוד ב

³ איכה פרק ד, פסוק יא

⁴ פרק סא

⁵ על שיר השירים רבה פרשה ד, אות ו ד"ה ד"א כחוט; תנחומא וירא אות מה; מדרש תהלים ל; ועוד

ביהמ"ק של מעלה. בעת החורבן הקב"ה הצית אש במקדש של מעלה, כדברי חז"ל⁶ שבשעת שריפת בית המקדש יצאה בת קול ואמרה: "היכל שרוף שרפת, קמח טחון טחנת" - אתה, נבוכדנצר או טיטוס, לא עשית מאומה. אמנם הדלקת אש, אבל המקדש כבר היה שרוף בחטאות ישראל. ב"נפש החיים"⁷ מאריך לברר את עניין האחריות המוסרית של אדם מישראל על המתרחש בעולם. השרפה באה ממרום, ואילו טיטוס רק שרף את העצים.⁸

בודאי שכלפי אותם הרשעים שבחרו ברע, הן להצית את בית המקדש והן להצית את השרפות שאנו חווים כעת, יש על הדין להיות ממוצה עימם, על רשויות החוק להענישם במלוא חומרת הדין, וכן ודאי שרשב"ע יעניש את הבוחר ברע. אך, מאיתנו נדרש להתרומם מעבר לחשבון זה ולגבש מבט אמוני. הקב"ה שלח אש בציון, הקב"ה שלח אש בחיפה, בנווה-צוף, בבית-מאיר ובשאר המקומות! הקב"ה הסתיר פניו בחטאות ישראל ואיפשר לרשעים לממש את בחירתם להבעיר אש. פשוט הדבר שהתממשות רצונם בפועל היא ממש יד ה' ועלינו להתבונן על כך.

מאידך, חסדי ה' הם שאין נפגעים בנפש, אלא הקב"ה כילה חמתו בעצים ואבנים. כך למדנו מדברי חז"ל על הפסוק: בתהלים⁹: "מִזְמוֹר לְאַסָּף, אֶל־לְהִים בָּאוּ גוֹיִם בְּנַחֲלֹתָי טָמְאוּ אֶת הַיְחַל קִדְשֶׁךָ שְׁמוֹ אֶת יְרוּשָׁלַם לְעַיִים". שואלים

⁶ סנהדרין פ צו עמוד ב: "נבוזראדן, שוור, דמטא זימנא דמקדשא חריב והיכלא מיקל... הוה קטיל ואזל עד דמטא להיכלא. אדליק ביה נורא... קא זיחא דעתיה. נפקא בת קלא ואמרה ליה: 'עמא קטילא קטלת, היכלא קליא קלית, קימחא טחינא טחינת'".

איכה רבה פרשה א, אות מא ד"ה ממרום: "אמרה ירושלם לבת בבל: אילו ממרום לא עשו בי מלחמה את היית יכולה להלחם בי?! אילו ממרום לא שלחו בי אש את היית יכולה לי?! אלא אריא קטילא קטלת, קימחא טחינא טחנת, קרתא יקידתא אוקידתא! לכך אמר: 'ממרום שלח אש בעצמותי וירדנה'".

⁷ שער א, פרק ד

⁸ עי' כד הקמה ערך אבלות חורבן ירושלים (עמו סד, במהדורת מוסד הרב קוק): "כי לולא שנגזר חרבן בהמ"ק מן השמים לא היו האויבים יכולין לו... וזהו ששנינו: 'בי"ז בתמוז הבקעה העיר' - כלומר מעצמה בגזרת שמים, וע"כ אחז לשון הבקעה".

⁹ פרק עט, פסוק א

חז"ל¹⁰ הכיזד ניתן לפתוח במילה "מזמור" פרק העוסק בחורבן בית המקדש? מסבירים חז"ל: "אמר אסף: מזמור אני ששפך הקב"ה חמתו על העצים ועל האבנים ולא שפך חמתו על ישראל".

ראיתי משל נפלא של הרב שמשון דוד פינקוס זצ"ל¹¹ המבאר את מאמר חז"ל זה¹²: צייר העומד על ראש ההר התבונן על הנוף שמתחתיו וצייר ציור מופלא של הנוף. כאשר סיים לצייר את הציור התמלא התפעלות מציורו. על מנת להיטיב לראות את הציור מנקודת הראות הנכונה, הוא החל לצעוד לאחוריו, כאשר כולו שקוע בהתפעלותו מהציור היפה שעלה בידו. בעודו צועד לאחור הוא אינו מבחין בכך שמאחוריו פעורה תהום עמוקה. חברו, החושש מכך שהוא עלול ליפול לתהום, קורא לעברו: "היזהר! תהום!", אולם, מתוך שהצייר שקוע כל כך בהתפעלותו הוא אינו שם לב לזעקתו. מה עשה החבר? לקח את הציור היפה וזרק אותו על הרצפה. הציור הנפלא נקרע לגזרים. הצייר הזדעזע: "מה עשית? מה עלה בדעתך? עמל של שבועות וחדשים ירד לטמיון!" אמר חברו: "הבט לאחורך. עוד צעד אחד והיית נופל לתהום!" זהו משל נפלא כדי להבין את עניינה של שריפת בית המקדש. גם אנו מצויים לעיתים בכהות חושים, כאותו הצייר, במידה מסוימת.

"בְּשֵׁלִי הַסַּעַר הַגָּדוֹל הַזֶּה עֲלִיכֶם" בזמן "מלחמת המפרץ" נפלו עשרות טילים בתל-אביב. בתים רבים הפכו לעיי-חורבות, ויחד עם זאת היו גם ניסים עצומים. זוכרני כי כאן בישיבה מישהו התבטא כי הטילים מתפוצצים דווקא בתל-אביב מפני היותה "עיר ללא הפסקה", על כל המשתמע מכך. הזדעזע מכך מו"ר הרב יעקב כץ שליט"א ואמר לנו: כאשר יונה נמצא ב"ירכתי הספינה" העומדת

¹⁰ איכה רבה פרשה ד, אות יד ד"ה כלה

¹¹ הרב שמשון דוד פינקוס זצ"ל חי בדורנו. הוא שימש משגיח בישיבה באופקים. יש מאיתנו שזכו להכירו, כרב אהרון מורה שליט"א, שיבלח"א.

¹² שיחות הרבי שמשון דוד פינקוס - גלות ונחמה, עמודים כא-כב

אלא בשביל שחללו בה את השבת שנאמר¹⁸:
'וּמְשַׁבְּתוֹתַי הֶעֱלִימוּ עֵינֵיהֶם וְאָחַל בְּתוֹכָם'.

לפני עשרות שנים, בעת לימודי בישיבה, דיבר מו"ר הרב הדרי שליט"א באחד מלילות השבת בנושא שמירת השבת בישיבה ואופייה. באותה שיחה הרב הביא מסורת מגדולי ישראל¹⁹ שאם יהודי בוילנה מזלזל בדברים קטנים הדבר משפיע שבפריז יהודי ממיר את דתו. פירוש הדבר שהעולם עשוי כמעגלים-מעגלים, כאשר המעגל המרכזי הוא בית-המדרש²⁰, השולח את השפעתו למרחוק. הרב הדרי דיבר אז על חיזוק השבת בישיבה, חיזוק האווירה הרוחנית בשבת בישיבה, שתביא ליתר שמירה על קדושת-השבת בכל שדרות עם ישראל.

המהרש"א במסכת שבת על אתר²¹ מדגיש כי בפסוק המובא בסוגיה מדובר על הכוהנים, "שהם מורי התורה, ולפי שאיסורי שבת אין ידועין להמון העם, כגון: הקשירה והטלטול, וסחיטת לימון והליכה ודיבור שלא לצורך, וראוי לתלמיד חכם שהוא הכהן להודיען לעמי-הארץ. אבל הם, הכוהנים, העלימו עיניהם של עמי-הארץ בכל זה, ועל ידי זה: אחל בתוכם".

ברוח דברים אלו ניתן להוסיף את הפן שלנו. אנו לומדים השנה בישיבה מסכת שבת. במסכת זו ישנם צדדים של לימוד עיון וישנם צדדים של לימוד הלכתי - "אליבא דהלכתא". בישיבה ישנן מסגרות שונות החולקות את זמנן בין הצדדים הללו. עלינו ללמוד סוגיות אלו לא רק מתוך רצון לרכישת ידע, כי אם מתוך שאיפה "להבין, ולהשפיל, לשמץ, לקלמ"ד ולקלמ"ד, לשמר ולעשות ולקיים"²², לממש את הנלמד בכל מעגלי חיינו. בבואנו לביתנו עלינו לדעת את הנכון לעשות, וכן בפוגשנו את

להישבר, הייתה כל האונייה מליאה בעובדי עבודה-זרה. כל אחד מהם זעק לאלהיו להושיעם. בראותם כי הסער איננו שוכך, העירו את יונה, שהודה ואמר¹³: "בְּשֵׁלִי הַסֶּעַר הַגָּדוֹל הַזֶּה עָלֵיכֶם", אכן אני אשם! ודאי היה יכול לפטור את עצמו מן הדין, ולטעון כי הלוא האחרים הם עובדי עבודה-זרה ואפיקורסים והסער בא בשל מעשיהם הרעים, אך הוא לא נהג כך ונטל את האחריות על עצמו: "בְּשֵׁלִי הַסֶּעַר הַגָּדוֹל הַזֶּה"¹⁴. בורא העולם פועל באמצעות מערכות הטבע - "עֲשֵׂה מְלֶאכֶיךָ רַחוּת מִשְׁרָתִי אֲשֶׁ לֹהֵט"¹⁵, וכן פועל דרך הבחירה האנושית, הן כשהיא נוטה לטוב והן כשחלילה היא נוטה לרע. אכן, דברים אלו מזקיקים לימוד עמוק, כשם שלומדים כל סוגיה. נכתבו בסוגיה זו, סוגיית "השגחה ובחירה", ספרים מרובים, המבארים את השילוב שבין הבחירה החופשית המאפשרת לכל אחד את רצונו עם ידיעתנו שכל המתרחש נגזר מלמעלה.

"וּמְשַׁבְּתוֹתַי הֶעֱלִימוּ עֵינֵיהֶם"
לאחר הקדמה זו ניתן להתבונן בזהירות רבה בדברים.

במסכת שבת¹⁶ מובא: "אמר רב יהודה ברי דרב שמואל משמיה דרב: אין הדלקה מצויה אלא במקום שיש חילול שבת, שנאמר¹⁷: וְאִם לֹא תִשְׁמְעוּ אֵלַי לְקֹדֶשׁ אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת וּלְבִלְתִּי שָׂאת מִשָּׂא וּבֹא בְּשַׁעְרֵי יְרוּשָׁלַם בְּיוֹם הַשַּׁבָּת וְהִצַּתִּי אֵשׁ בְּשַׁעְרֶיהָ וְאָכְלָה אֶרְמֹנֹת יְרוּשָׁלַם וְלֹא תִכְפֹּה. מאי י'לֹא תִכְפֹּה? אמר רב נחמן: בשעה שאין בני אדם מצויין לכבותה", בשעה או כמצב שלא ניתן להשתלט על האש מכל מיני סיבות. "אמר אביי: לא חרבה ירושלים

¹⁸ יחזקאל פרק כב, פסוק כו

¹⁹ הובאה בספר "מדור דור" של מרדכי ליפסון

²⁰ ווילנה של אותם הימים היוותה מרכז-התורה באירופה, עד כי כך שכונתה "ירושלים דליטא".

²¹ ד"ה "בשביל שחיללו"

²² מתוך ברכת "אהבת עולם". ע"א אבות פרק ד, משנה ה, ותוספות יום טוב ד"ה "מספיקין": "הלומד על מנת לעשות הוי לומד לשמה".

¹³ יונה פרק א, פסוק יב

¹⁴ לימים ראיתי כעין מעשה זה מובא אודות הרב מבריסק, הגרי"ז זצ"ל.

¹⁵ תהלים פרק קד, פסוק ד. ע"י שיחות הרצי"ה בראשית וישלח, סדרה ב 5, עמודים 289-290.

¹⁶ דף קיט, עמוד ב

¹⁷ ירמיהו פרק כז, פסוק יז

העולם שסביבנו עלינו לדעת את המותר ואת האסור, כך גם בשרתנו בצבא עלינו לדעת את הנכון להגיד, ובמשפחתנו עלינו לדעת את הנכון להדריך את נשותינו וילדינו. זוהי החובה המוטלת עלינו, חובשי בית המדרש. בית המדרש הוא המעגל המרכזי של שמירת השבת בעם ישראל, ומכוחו תבוא הקרנה על כל הכל.

”כִּי אֶל דְּעוֹת ה' וְלוֹ נִתְּנָנוּ עֲלֵלוֹת”
ברם, חלילה שלא יוסק מדברינו כאילו יש מקום לתלות אשם בדבר באיזה יחיד או ציבור, שאינם שומרים על השבת כדבעי. חשבונות שמיים של שכר ועונש הם מעבר להשגתנו, כפי שמלמדנו הרמב”ם בהלכות תשובה לעניין חשבון הזכויות והעוונות: **”וְאִין שוֹקְלִין אֵלָא בְּדַעְתּוֹ שֶׁל א-ל דַּעוֹת, וְהוּא הַיּוֹדֵעַ הַיֶּאֱךָ עוֹרְכִין הַזְכוּיּוֹת כְּנֶגֶד הָעוֹנוֹת”**. איננו מסוגלים, ואף איננו חפצים, להיות כ”מנהלי חשבונות” של בורא-העולם. לעיתים יש שנכשלים בזה, אפילו מקרב הנושאים בכתרה של תורה.

”מִי חָקֶם וַיְבֹן אֱלֹהִים נְבוֹן וַיִּדְעֵם”
אם כן, חלילה לנו מלעבור על מאורעות אלו לסדר היום, כי אם עלינו להתבונן על הדבר הנורא הזה של שריפת ערי ישראל במדינת ישראל. מצב נוראי זה בו נשרף ביתם של עשרות אלפי יהודים, בו מקומות תורה היו למאכולת-אש מחייב אותו להתבונן עליו בעין של אמונה, שהלוא בסופו של דבר כל המעשים הינם ממנו ית' ו"אין עוד מלבדו". טבע העולם הוא שהזמן חולף והדבר נשכח מלב, כבר עוסקים באופן הפיזי או השיפוי, ואין איש שם על לב. יש לנו להתרגל למבט אמוני. ראוי לנו שבמשך יומנו הארוך בישיבה נמצא את הזמן לעסוק בסוגיות עמוקות אלו שהחלנו לבאר. ב"ה ישנם ספרים רבים וחשובים בנושאים אלו, לדוגמא: "רעה אמונה" - ספרו הנפלא של הרב משה שפירא שליט"א, ספרי "אמונה והשגחה" מסדרת "שפתי חיים", ורבים אחרים. מלאכה זו הינה מלאכה גדולה, אולם חשובה היא שהרי יסוד זה הינו הדבר הראשון שעל יהודי לדעת.

אולם הדבר העיקרי שעלינו ללמוד ממאורעות אלו הוא שלפנינו שדר א-להי המכוון כלפינו. הקב"ה קורא לנו, גם אלינו הרחוקים ממוקד התבערה, להתעורר - ללמוד מסכת שבת כראוי, לברר יותר את הלימוד עד להלכה למעשה. הראוי לכך אף ילמד לאחרים את הלכות שבת ושמירתה שלמד כאן בישיבה. בנוסף, עלינו להתחזק בעניין צביונה הרוחני של השבת - שהשבת תהיה אכן תהיה מעין עולם הבא, שהשבת תהיה יותר מרוממת, שזמירות השבת בישיבה יתעצמו ויתגברו, ששולחן השבת יהיה שולחן של קודש. בע"ה הדבר יתפשט ויקרין גם בביתו של כל אחד ואחד, על משפחתו וילדיו, ומתוך כך ישפיע יותר ויותר.

”אֲזַ תִּתְעַנֵּג עַל ה'”
הנביא ישעיהו²³ שואל שאלה נוקבת בשמו של העם. הם אינם מבינים, הלוא **”אוֹתֵי יוֹם יוֹם יְדַרְשׁוּן”**, הלוא הם לומדים תורה, ואם כן **”לָמָּה צָמְנוּ וְלֹא רָאִיתָ עֲנִינוּ נַפְשֵׁנוּ וְלֹא תִדְעֵ?”** הנביא עונה על כך במספר דברים המצופים מהעם ביומו של הצום כ”הלוא פָּרַס לְרַעַב לְחֶמֶד” ועוד, ואכן **”אֲזַ תִּקְרָא וְה' יַעֲנֶה תְשׁוּעָה וַיֹּאמֶר הַנְּנִי”**. הנביא מסיים בהדגשת דמותה הרצויה של השבת: **”אִם תָּשִׁיב מִשְׁבֶּת רַגְלֶךָ עֲשׂוֹת חֲפָצֶיךָ בְּיוֹם קָדְשִׁי, וְקִרְאתָ לְשִׁבְתָּ עֲנָג לְקָדוֹשׁ ה' מְכַבֵּד וְכַבְּדָתוּ מַעֲשׂוֹת דְּרָכֶיךָ מִמְּצוֹא חֲפָצֶיךָ וְדַבַּר דְּבָר”**. במצב זה יתקיים: **”אֲזַ תִּתְעַנֵּג עַל ה'”** הכל יתנהל על הצד היותר טוב, **”וְהִרְכַּבְתִּיךָ עַל בִּמְתֵי אָרֶץ וְהֶאֱכַלְתִּיךָ נַחֲלַת יַעֲקֹב אֲבִיךָ”**, מדינת ישראל תשב לבטח, **”כִּי פִי ה' דִּבֶּר”**.

²³ פרק נח, פסוקים

